

Oduvek smo živele u zamku

Širli Džekson je rođena 1916. godine u San Francisku. Pohvale kritike je prvo dobila za kratku priču *Lutrija*, koja je objavljena 1949. godine. Njene romane, koji pored dela *Oduvek smo živele u zamku* obuhvataju i romane *Sunčani sat*, *Ptičje gnezdo*, *Dželat*, *Put kroz zid* i *Ukleta kuća na brdu*, karakteriše upotreba realističnog ambijenta za priče koje često sadrže elemente horora i okultnog. Njena dva publicistička dela su *Podizanje đavola* i *Život među divljacima*. *Pođi sa mnom* je zbirka priča, predavanja i dela romana na kojem je radila do 1965. godine, kad je umrla.

Džojs Kerol Outs je autorka niza književnih dela, publicističkih dela i poezije, uključujući i najnovije romane *Rajska ptičica* i *Moja sestra, moja ljubav: intimna priča* *Skajlera Rampajka* i zbirke priča *Dragi mužu* i *Visoki tužni zvuk: nove i izabrane kratke priče 1966–2006*. Od 1978. godine je članica Američke akademije umetnosti i književnosti i profesor fakulteta na Univerzitetu Princeton. Bila je i urednica *Oksfordske knjige američkih kratkih priča* i knjige *Najbolji američki eseji 20. veka*.

Širli Džekson

ODUVEK SMO
ŽIVELE
U ZAMKU

S pogovorom Džojks Kerol Outs

Preveo
Milan Perić

 McMillan

Naslov originala
Shirley Jackson
WE HAVE ALWAYS LIVED IN THE CASTLE

Copyright © Shirley Jackson, 1962

Copyright © 2015 za izdanje na srpskom jeziku, McMillan

Za Paskala Kovičija

Zovem se Meri Ketrin Blekvud. Imam osamnaest godina i živim sa svojom sestrom Konstans. Često sam pomišljala da sam se, da je bilo imalo sreće, mogla roditi kao vukodlak, jer su mi srednji i domali prst na obe šake iste dužine, ali sam morala da se zadovoljim onim što jesam. Ne volim da se umivam, i ne volim pse ni buku. Volim svoju sestru Konstans, Ričarda Lavljeg Srca i *Amanita phalloides*, zelenu pupavku. Svi ostali iz moje porodice su mrtvi.

Poslednji put kad sam bacila pogled na knjige iz biblioteke koje su stajale na kuhinjskoj polici, prošlo je pet meseci od isteka roka za vraćanje, i zapitala sam se da li bih napravila drugačiji izbor da sam znala da će to biti poslednje knjige, one koje će stajati večno na našoj kuhinjskoj polici. Retko smo pomerali stvari. Blekvudovi nikad nisu bili neka nestalna porodica koja bi stalno nešto premeštala. Pomerali smo male prolazne stvari, knjige, cveće i kašike, ali bismo ispod njih uvek imali

čvrstu osnovu trajne imovine. Uvek smo vraćali stvari na njihovo mesto. Brisali smo prašinu i čistili ispod stolova, stolica, kreveta, slika, tepiha i lampi, ali smo ih ostavljali tu gde su. Kutija od kornjačevine s češljevim a i četkama na maminom toaletnom stočiću nikad ne bi bila ni za delić centimetra pomerena s mesta. Blekvudovi su uvek živeli u našoj kući i držali stvari uredno. Čim bi se u kuću uselila nova žena Blekvudovih, pronašlo bi se mesto za njene stvari, pa su se tako u našoj kući nagomilali slojevi imovine Blekvudovih koji su joj dodali težinu i davali stabilnost da se odupre svetu.

Te knjige iz biblioteke donela sam u kuću jednog petka krajem aprila. Svaki petak i utorak su bili grozni dani jer sam morala da idem u selo. Neko je morao da ide u biblioteku i u piljarnicu. Konstans nikad nije išla dalje od svoje bašte, a čika Džulijan nije mogao. Prema tome, u selo me dvaput nedeljno nije vodio ponos, pa čak ni tvrdoglavost, već samo jednostavna potreba za knjigama i hranom. Možda je ponos bio to što me je vodilo u Stelinu kafanu na šoljicu kafe pre no što pođem kući. Govorila sam sebi da je to ponos i da neću izbegavati da odem kod Stele ma koliko želela da budem kod kuće, ali sam znala i da bi me Stela videla kako prolazim ako ne bih svratila, pa bi možda pomislila da se bojim, a tu pomisao nisam mogla da podnesem.

„Dobro jutro, Meri Ketrin“, uvek bi rekla Stela, naginjući se da obriše šank vlažnom krpom. „Kako si danas?“

„Vrlo dobro, hvala.“

„A Konstans Blekvud, je li ona dobro?“

„Vrlo dobro, hvala.“

„A kako je *on*?“

„Kako bi se i moglo očekivati. Kafu, molim.“

Ukoliko bi iko drugi ušao i seo za šank, ostavila bih kafu ne pokazujući da žurim i otišla, klimnuvši glavom Steli u znak pozdrava. „Svako dobro“, uvek je automatski odgovarala dok bih izlazila.

Pažljivo sam birala knjige iz biblioteka. U našoj kući je, naravno, bilo knjiga. U očevoj radnoj sobi knjige su prekrivale dva zida, ali ja sam volela bajke i knjige o istoriji, a Konstans je volela knjige o hrani. Mada čika Džulijan nikad nije uzimao knjigu u ruke, voleo je da gleda kako Konstans uveče čita dok on sređuje svoje papire, a ponekad bi okrenuo glavu da je pogleda i klimnuo.

„Šta čitaš, dušo? Lep prizor – dama s knjigom.“

„Čitam nešto što se zove *Umetnost kuvanja*, čika Džulijane.“

„Izvršno.“

Naravno, kad je čika Džulijan bio u sobi, nikad nismo dugo sedeli u tišini, ali se ne sećam da smo Konstans i ja ikad otvorile knjige iz biblioteke koje još stoje na kuhinjskoj polici. Bilo je lepo aprilsko jutro kad sam došla iz biblioteke. Sijalo je sunce i svuda je bilo tih lažnih divnih obećanja proleća koja su čudnovato izbijala kroz garež sela. Sećam se da sam stajala na stepeništu biblioteke držeći knjige i gledala nakratko u blagi nagoveštaj zelenila na granama naspram neba i poželela, kao i uvek, da mogu da odem do kuće hodajući po nebu umesto kroz selo. Sa stepeništa biblioteke sam mogla da odmah pređem ulicu i da njenom drugom stranom odem do piljarnice, ali to je značilo da moram da prođem pored trgovinske radnje i muškaraca koji su

sedeli ispred nje. U ovom selu su muškarci ostajali mladi i ogovarali a žene su starile, postajale sede, zle i iznurene, i tiho čekale da muškarci ustanu i da dođu kući. Mogla sam da krenem od biblioteke ovom stranom ulice sve dok ne dođem naspram piljarnice, pa da onda pređem ulicu. To mi je bilo bolje, mada me je vodilo pored pošte i kuće Ročesterovih s gomilom zardalog lima, pokvarenih automobila, praznih plinskih boca, starih dušeka, delova za vodovod i korita koje je porodica Harler dovlačila kući i, stvarno verujem, volela.

Kuća Ročesterovih je bila najlepša u mestu i nekada je imala biblioteku sa zidovima od orahovine, balsku dvoranu na spratu i mnoštvo ruža duž verande. U njoj je rođena naša majka i kuća bi po pravdi trebalo da pripada Konstans. Zaključila sam, kao i uvek, da bi bilo bezbednije da prođem pored pošte i kuće Ročesterovih, mada nisam volela da gledam kuću u kojoj je rođena naša majka. Ujutro je ova strana ulice obično bila prazna jer je bila u senci, i posle odlaska u piljarnicu bih ionako morala da prođem pored trgovinske radnje da bih otišla kući, a prolazak pored nje i u dolasku i u odlasku bio bi više no što bih mogla da podnesem.

Izvan sela, na Hil roudu, River roudu i Old mauntinu, ljudi poput Klarkovih i Karingtonovih izgradili su lepe nove kuće. Da bi došli do Hil rouda i River rouda morali su da prođu kroz selo jer je glavna ulica sela bila i glavni put kroz državu, ali su Klarkova deca i Karingtonovi sinovi išli u privatne škole dok je hrana u kuhinje na Hil roudu stizala iz okolnih mesta i grada. Pošiljke su iz seoske pošte kolima prevožene River roudom do Old mauntina, ali su ljudi iz Old mauntina slali svoje pošiljke u tim mestima a ljudi iz River rouda su se šišali u gradu.

Uvek me je zbunjivalo što su se ljudi iz sela, koji su živeli u prljavim kućercima na glavnom putu ili tamo na Krik roudu, smešili, klimali glavom i mahali kad su Klarkovi i Karingtonovi prolazili kolima. Ako bi Helen Klark došla u Elbertovu piljarnicu da uzme konzervu paradajz sosa ili pola kila kafe koju je zaboravila njena kuvarica, svi bi joj rekli „Dobro jutro“ i rekli bi da je danas vreme lepše. Kuća Klarkovih je bila novija ali ništa bolja od kuće Blekvudovih. Naš otac je doneo u kuću prvi klavir koji je ikad viđen u selu. Karingtonovi imaju fabriku papira, ali Blekvudovi imaju svu zemlju između glavnog puta i reke. Šeperdovi iz Old mauntina dali su selu većnicu, koja je bela sa šiljatim krovom i postavljena na zelenom travnjaku, a ispred nje je top. Jednom je bilo neke priče o tome da se donesu propisi o zoniranju u selu pa da se poruše stračare na Krik roudu i celo selo izgradi u stilu većnice, ali niko nikad nije prstom mrdnuo. Možda su mislili da bi u tom slučaju Blekvudovi voleli da dolaze na mesne sastanke. Meštani u većnici dobijaju dozvole za lov i pecanje, a jednom godišnje mesnom sastanku prisustvuju Klarkovi, Karingtonovi i Šeperdovi i dostojanstveno glasaju da se otpad Harlerovih ukloni s Glavne ulice i da se sklone klupe ispred trgovinske radnje, i svake godine ih meštani sa zadovoljstvom preglasaju. Iza većnice, s leve strane, nalazi se Blekvud roud, put do naše kuće. Blekvud roud ide u velikom krugu oko zemlje Blekvudovih a duž svakog centimetra Blekvud rouda je žičana ograda koju je postavio naš otac. Nedaleko iza većnice je velika crna stena koja označava početak staze gde otključavam kapiju i zaključavam je za sobom, pa idem kroz šumu i stižem kući.

Ljudi iz sela su nas oduvek mrzeli.

Kad sam išla u kupovinu, igrala sam jednu igru. Misli­la sam o dečjim igrama gde je tabla podeljena na mala polja a svaki igrač se pomera bacanjem kocki. Uvek je bilo opasnosti poput „propusti jedan potez“, „vrati se četiri polja unazad“ i „vrati se na Start“, i malih pomoći poput „idi tri polja unapred“ i „odigraj još jedan potez“. Početno polje mi je bila biblioteka a cilj crna stena. Morala sam da se krećem jednom stranom Glavne ulice, da je pređem, pa da idem drugom stranom dok ne stignem do crne stene, kada bih pobedila. Lepo sam počinjala, dobrim bezbednim potezom duž prazne strane Glavne ulice, i možda bi se ispostavilo da je to jedan od veoma dobrih dana. Ponekad je i bilo tako, ali u prolećna jutra često nije. Ako je taj dan bio veoma dobar, kasnije bih iz zahvalnosti prinela nakit kao žrtvu.

Kad krenem, udahnem duboko i hodam brzo, zadržavajući dah i ne gledajući unaokolo. Morala sam da nosim knjige iz biblioteke i torbu za kupovinu i posmatrala sam kako mi se stopala kreću jedno za drugim – dva stopala u starim braon cipelama moje majke. Osetila sam da me neko gleda iz pošte – nismo primali poštu niti smo imali telefon, jer je i jedno i drugo postalo nepodnošljivo pre šest godina – ali sam mogla da izdržim kratko piljenje iz pošte. To je bila stara gospođica Daton, koja nikad nije piljila u mene napolju kao drugi, već je samo gledala kroz roletne ili iza zavesa. Nikad nisam gledala u kuću Ročesterovih. Nisam mogla da podnesem pomisao da nam se majka rodila u njoj. Ponekad sam se pitala da li Harlerovi znaju da žive u kući koja je trebalo da pripada Konstans. U njihovom dvorištu je uvek bilo toliko buke od udaranja lima da nisu mogli da me čuju kako hodam.

Možda su Harlerovi mislili da ta beskonačna buka tera demone ili su bili muzikalni pa im je prijala. Možda su Harlerovi živeli u kući kao što su živeli van nje – možda su sedeli u starim kadama i večerali iz polomljenih tanjira postavljenih na školjki starog forda, i zveckali konzervama i drali se dok su jeli. Po trotoaru ispred kuće u kojoj su živeli Harlerovi uvek je bio sloj prljavštine.

Sledeće je bilo prelaženje ulice (*propusti jedan potez*), da bih došla do piljarnice tačno na drugoj strani. Uvek sam oklevala, ranjiva i izložena pogledima, na ivici puta dok su vozila prolazila. Saobraćaj na Glavnoj ulici je bio uglavnom tranzitni – automobili i kamioni su prolazili kroz selo zato što je prolazio i put, pa su vozači jedva i bacali pogled na mene. Lokalne automobile sam mogla da prepoznam po kratkom ružnom pogledu vozača i pitala sam se, uvek, šta bi se desilo kad bih zakoračila s ivičnjaka na put. Da li bi naglo, gotovo nenamerno skrenuo prema meni? Možda samo da me uplaši, da me natera da poskočim? A potom smeh, koji bi došao sa svih strana, iza roletni pošte, od muškaraca ispred trgovinske radnje, od žena koje vire iz ulaza u piljarnicu – svi gledaju i naslađuju se što Meri Ketrin Blekvud beži s puta automobilu. Ponekad bih propustila i dva, pa čak i tri poteza jer sam tako pažljivo čekala da se put raščisti u oba smera pre no što bih prešla.

Na sredini puta bih izašla iz senke na blistavo, varljivo aprilsko sunce. Do jula bi površina puta postala meka od toplote i noge bi mi se lepile pa bi prelaženje postalo opasnije (Meri Ketrin Blekvud, s nogom zapelom u asfaltu, grči se dok je obara automobil. *Vrati se, skroz, i kreni ispočetka*) a zgrade bi bile ružnije. Sve u selu je bilo

istog izgleda, iz istog vremena i u istom stilu. Kao da je ljudima bila potrebna ružnoća sela i kao da su se njome hranili. Kao da su kuće i radnje napravljene na brzinu i s prezirom za dosadne i neprijatne ljude, dok su kuća Ročesterovih i kuća Blekvudovih, pa čak i većnica, možda slučajno prenete tu iz neke daleke divne zemlje gde su ljudi živeli pristojno. Možda su te fine kuće zarobljene – možda kao kazna za Ročesterove i Blekvudove i njihovu pritajenu zlobu – i držane kao zatočnici u selu. Možda je njihovo sporo truljenje bilo znak odvratnosti meštana. Niz radnji duž Glavne ulice bio je bez razlike siv. Ljudi koji su držali radnje živeli su iznad njih, u nizu stanova na prvom spratu, a zavese u pravoj liniji prozora na prvom spratu bile su blede i beživotne. Šta god je u selu imalo nameru da bude raznobojno brzo bi se obeshrabrilo. Pošast za selo nikad nije došla od Blekvudovih. Meštani su pripadali tu i to selo je bilo jedino pravo mesto za njih.

Uvek sam mislila na trulež kad sam išla prema tom nizu radnji. Zamišljala sam tešku crnu trulež koja peče i razjeda iznutra, izazivajući užasan bol. Želela sam da to zadesi selo.

Imala sam spisak šta treba da kupim u piljarnici. Konstans ga je pravila za mene svakog utorka i petka pre no što bih pošla iz kuće. Ljudima iz sela se nije sviđalo što smo uvek imale dovoljno novca da platimo sve što nam je trebalo. Naravno, novac smo podigle iz banke, a znala sam da ljudi pričaju da je skriven u našoj kući, kao da su to bile velike gomile zlatnika, i da smo Konstans, čika Džulijan i ja sedeli uveče, zaboravivši na knjige iz biblioteke, i igrali se njime, provlačili šake kroz njega, brojali, slagali i rušili novčiće, rugajući se i podsmevajući

iza zaključanih vrata. Pretpostavljam da je bilo mnogo iskvarjenih duša u selu koje su žudele za našim gomilama zlatnika ali su bile kukavice i plašile su se Blekvudovih. Kad sam izvadila spisak iz torbe, izvadila sam i novčanik kako bi Elbert iz piljarnice znao da sam ponela novac pa ne bi mogao da odbije da mi proda stvari.

Nikad nije bilo važno ko je u piljarnici – mene bi odmah uslužili. Bilo gde da su se nalazili u prodavnici, gospodin Elbert ili njegova bleđa pohlepna žena uvek bi odmah prišli da mi daju ono što hoću. Ponekad, ako bi im njihov stariji sin pomagao tokom raspusta, žurili su da se pobrinu da ne bude on taj koji me služi, a jednom, kad je jedna mala devojčica – naravno, dete koje nije bilo iz sela – prišla blizu mene u piljarnici gospođa Elbert ju je tako grubo povukla da je devojčica vrisnula pa je nastao dug trenutak tišine dok su svi čekali pre no što je gospođa Elbert udahnula i rekla: „Još nešto?“ Kad su mi deca prilazila, uvek sam stajala sasvim pravo i ukočeno jer sam ih se bojala. Plašila sam se da bi me dodirivala i da bi me majke napale kao jato sokolova s kandžama. To je uvek bila slika koju sam imala u glavi – ptice koje me napadaju, udaraju i razdiru kandžama oštrim kao žilet. Danas sam morala da kupim baš mnogo stvari za Konstans, i bilo je olakšanje videti da u radnji nema dece i mnogo žena. *Odigraj još jedan potez*, pomislila sam i rekla gospodinu Elbertu: „Dobro jutro.“

Klimnuo je glavom. Nije mogao da me baš uopšte ne pozdravi, a ipak, žene u radnji su ga gledale. Okrenula sam im leđa ali sam mogla da osetim kako stoje iza mene, držeći neku konzervu, polupunu kesicu keksa ili glavicu salate i ne žele da se pomere dok opet ne odem kroz vrata

i dok ne počne talas razgovora i ne vrate se u sopstveni život. Negde iza je bila gospođa Donel. Videla sam je kad sam ušla i pitala sam se, kao i ranije, da li je namerno došla znajući kad ja dolazim, jer je uvek pokušavala da nešto kaže. Ona je bila jedna od retkih koje su nešto govorile.

„Jedno pečeno pile“, rekla sam gospodinu Elbertu, a na drugom kraju radnje njegova pohlepna žena je otvorila frižider, izvadila jedno pile i počela da ga pakuje. „Jedan mali jagnjeći but“, rekla sam, „prvih dana proleća moj čika Džulijan uvek voli pečeni but.“ Nije trebalo to da kažem, znam, a radnjom je kao vrisak prošao mali uzdah. Pomislila sam da bih ih mogla rasterati kao zečeve kad bih im rekla ono što sam stvarno htela, ali bi se samo ponovo okupile ispred i vrebale me tamo. „Luk“, učtivo sam rekla gospodinu Elbertu, „kafu, hleb, brašno. Orahe“, rekla sam, „i šećer. Imamo veoma malo šećera.“ Negde iza mene začuo se užasnut smeh, a gospodin Elbert je, nakratko, bacio pogled pored mene, a potom na stvari koje je ređao na tezgi. Gospođa Elbert mi je za minut donela pile i meso, upakovane, i stavila ih pored ostalih stvari. Ne moram da se okrećem dok ne budem spremna da krenem. „Dva litra mleka“, rekla sam. „Četvrt litra pavlake i pola kila putera.“ Harisovi su prestali da nam isporučuju mlečne proizvode pre šest godina pa sam sad ja donosila mleko i puter iz piljarnice. „I dvanaest jaja.“ Konstans je zaboravila da stavi i jaja na spisak, a u kući su bila samo dva. „Jednu kutiju slatkih štanglica s kikirikijem“, rekla sam. Čika Džulijan će večeras da ih žvaće i gricka nad svojim papirima i da ode ulepljen na spavanje.

„Blekvudovi su uvek imali fine stvari na stolu.“ Bila je to gospođa Donel, progovorila je jasno negde iza mene, a neko se zakikotao, a neko drugi reкао: „Psst.“ Nisam se nijednom okrenula. Bilo je dosta što ih sve osećam iza sebe a da ne gledam njihova pljosnata siva lica i oči pune mržnje. *Volela bih da ste svi mrtvi*, pomislila sam i čeznula da to kažem naglas. Konstans je rekla: „Nikad im ne daj da vide da te je briga“, i: „Ako obraćaš pažnju, samo će postati gore“, i to je verovatno bilo istina, ali ja sam želela da budu mrtvi. *Volela bih da jednog jutra uđem u piljarnicu i da ih sve, čak i Elbertove i njihovu decu, vidim kako leže plaćući od bola i umiru. Tada bih sama uzela namirnice*, mislila sam, *prelazeći preko njihovih tela, i uzimala s polica šta god mi se sviđa, i pošla kući, a možda bih i šutnula gospođu Donel dok tu leži*. Nikad mi nije bilo žao kad sam imala takve misli. Samo sam želela da se obistine. „Pogrešno je da ih mrziš“, rekla je Konstans, „to samo oslabljuje tebe“, ali sam ih svejedno mrzela i pitala se zašto je vredelo da uopšte budu stvoreni.

Gospodin Elbert je stavio sve moje namirnice zajedno na tezgu i čekao, gledajući pored mene u daljinu. „To je sve što danas želim“, rekla sam mu i on je, ne gledajući u mene, ispisao cene na račun i sabrao ih, a onda mi je dao račun da bih mogla da se uverim da me nije prevario. Uvek sam insistirala na tome da pažljivo proverim njegov obračun, mada nikad nije napravio grešku. Nije bilo mnogo toga što sam mogla da uradim da im vratim milo za drago, ali sam činila šta sam mogla. Namirnice su napunile moju torbu za kupovinu i još jednu pride, ali nije bilo drugog načina da stignu do kuće nego da ih ja nosim. Naravno, niko mi nikad ne bi ponudio pomoć, čak i kad bih ih zamolila.

*Propusti dva poteza. S knjigama iz biblioteke i namirnicama, morala sam sporim hodom da prođem trotoarom pored trgovinske radnje i da odem u Stelinu kafanu. Zastala sam na izlazu iz piljarnice, tražeći u sebi neku misao da me čuva. Iza mene su počela mala komešanja i kašljucanja. Spremali su se da ponovo razgovaraju, a sa oba kraja radnje Elbertovi su verovatno jedno drugome kolotali očima s olakšanjem. Čvrsto sam ukočila lice. Danas ću da mislim o tome kako ćemo da ručamo u bašti, i dok sam držala oči otvorene samo onoliko koliko je bilo dovoljno da vidim kuda idem – i kako se braon cipele moje majke pomeraju gore-dole – u glavi sam stavljala zelen stolnjak na sto i iznosila žute sudove i jagode u beloj činiji. *Žuti sudovi*, pomislila sam, osećajući oči muškaraca koji su me gledali dok sam prolazila, *a čika Džulijan će dobiti fino meko kuvano jaje s tostom, i setiću se da kažem Konstans da mu preko ramena stavi šal jer je još veoma rano proleće*. I bez gledanja mogla sam da vidim cerenje i gestikulacije. Volela bih da su svi mrtvi i da gazim po njihovim telima. Retko su se obraćali direktno meni, već samo jedan drugome. „To je jedna od devojčica Blekvudovih“, čula sam jednog od njih kako kaže visokim podsmešljivim glasom, „jedna od devojčica Blekvudovih s farme Blekvudovih.“ „Baš šteta za Blekvudove“, rekao je neko drugi, dovoljno glasno, „baš šteta za te sirote devojčice.“ „Lepa je ta farma tamo“, rekli su, „lepa zemlja za obrađivanje. Čovek bi mogao da se obogati od obrađivanja zemlje Blekvudovih. Kad bi imao milion godina i tri glave i kad ne bi mario šta raste, čovek bi mogao da se obogati. Čuvaju svoju zemlju dobro zaključanu, ti Blekvudovi.“ „Čovek bi mogao da se*

obogati.“ „Baš šteta za devojčice Blekvudovih.“ „Nikad ne možeš da znaš šta će da raste na zemlji Blekvudovih.“

Gazim po njihovim telima, mislila sam, *ručamo u bašti a čika Džulijan nosi svoj šal*. Uvek sam pažljivo držala namirnice dok sam tu prolazila, jer sam jednog groznog jutra ispustila torbu pa su se razbila jaja i prosulo mleko, a ja sam skupljala šta sam mogla dok su oni vikali, i govorila sam sebi da neću pobeći ma šta da sam uradila, i mahnito sam ponovo nabijala konzerve, kutije i prosut šećer u torbu, naređujući sebi da ne pobegnem. Ispred Steline kafane bila je jedna pukotina u trotoaru koja je izgledala kao uperen prst. Ta pukotina je oduvek bila tu. Druga obeležja na tlu, kao što je otisak šake koji je napravio Džoni Haris u betonskom temelju većnice i inicijali malog Milera na tremu biblioteke stavljena su u vreme kojeg se sećam. Bila sam u trećem razredu škole kad je izgrađena većnica. Ali pukotina u trotoaru ispred Steline kafane je oduvek bila tu, kao što je i Stelina kafana oduvek bila tu. Sećam se da sam vozila rolšue preko te pukotine, i da je majka pazila da ne stane na nju da ne bi polomila kičmu, i da sam pored te pukotine vozila bicikl dok mi je kosa lepršala unazad. Tada meštani nisu otvoreno pokazivali da nas ne vole iako je naš otac rekao da su đubrad. Majka mi je jednom rekla da je ta pukotina bila tu kad je ona bila devojčica i živela u kući Ročesterovih, pa je morala biti tu i kad se ona udala za našeg oca i otišla da živi na farmi Blekvudovih, a pretpostavljam da je stajala tu, kao uperen prst, od vremena kad je selo prvi put napravljeno od starog sivog drveta i kad su ti ružni ljudi sa svojim zlim licima dovedeni iz nekog neverovatnog mesta i smešteni da žive u tim kućama.

Kad joj je muž umro, Stela je od novca od osiguranja kupila aparat za kafu i ubacila mermerni šank, ali osim toga nije bilo nikakve promene u Stelinoj kafani otkad ja mogu da se setim. Konstans i ja smo dolazile tu da trošimo sitniš posle škole a svakog popodneva smo uzimale novine i nosile kući ocu da ih uveče čita. Novine više nismo kupovale, ali ih je Stela i dalje prodavala, kao i časopise, sitne slatkiše i sive razglednice sa slikom većnice.

„Dobro jutro, Meri Ketrin“, rekla je Stela kad sam sela za šank i stavila namirnice na pod. Ponekad, kad bih poželela da svi ljudi iz sela pomru, pomislila bih da bih možda poštedela Stelu jer je ona bila najmanje neljubazna od svih njih, i jedina koja je uspela da uopšte zadrži neku boju. Bila je krupna i rumena, a kad bi obukla svetlu dezeniranu haljinu, ona bi nakratko zadržala sjaj pre no što bi se utopila u prljavo sivilo ostalih. „Kako si danas?“, upitala je.

„Vrlo dobro, hvala.“

„A Konstans Blekvud, je li ona dobro?“

„Vrlo dobro, hvala.“

„A kako je *on*?“

„Kako bi se i moglo očekivati. Kafu, molim.“ U stvari, više sam volela kafu sa šećerom i mlekom, jer je kafa tako gorka stvar, ali pošto sam tu dolazila samo zbog ponosa, trebalo je da simbolično prihvatim samo najmanje od ponuđenog.

Ukoliko bi iko drugi ušao u Stelinu kafanu dok sam ja bila tu, ustala bih i tiho otišla, ali nekih dana nisam imala sreće. Ovog jutra je Stela tek stavila moju kafu na šank kad se na ulazu pojavila neka senka, a ona je podigla pogled i rekla: „Dobro jutro, Džime.“ Otišla je

do drugog kraja šanka i čekala, očekujući da će on sestiti tamo, tako da bih ja neprimjećeno mogla da odem, ali to je bio Džim Donel i odmah sam znala da danas nisam imala sreće. Neki od ljudi u selu su imali prava lica koja sam poznavala i mogla pojedinačno da mrzim. Džim Donel i njegova žena su bili među njima, jer su nas mrzeli namerno umesto da nas mrže tupo i iz navike kao drugi. Većina ljudi bi ostala dole na kraju šanka gde bi ih Stela uslužila, ali je Džim Donel došao pravo do kraja gde sam ja sedela i seo na stolicu do mene, što je bliže mogao, jer je, znala sam, hteo da mi pokvari ovo jutro.

„Kažu mi“, rekao je, okrenuvši se da sedne bočno na stolicu i da gleda pravo u mene, „kažu mi da se selite.“

Poželela sam da ne sedi tako blizu mene. Stela nam je prišla sa zadnje strane šanka i poželela sam da ga zamoli da se pomeri kako bih mogla da ustanem i da odem a da ne moram da se provlačim oko njega. „Kažu mi da se selite“, rekao je ozbiljno.

„Ne“, rekla sam jer je čekao.

„Čudno“, rekao je i pogledao u mene, pa u Stelu, pa opet u mene. „Mogao bih da se zakunem da mi je neko rekao da uskoro odlazite.“

„Ne“, rekla sam.

„Hoćeš kafu, Džime?“, upitala je Stela.

„Šta misliš, ko je mogao da pusti takvu priču, Stela? Šta misliš, ko bi hteo da mi kaže da se sele kad oni neće da urade ništa takvo?“ Stela je odmahнула glavom, ali je pokušavala da se ne nasmeje. Videla sam da moje šake cepaju papirnu salvetu na mom krilu i otkidaju jedan mali ugao, pa sam ih naterala da miruju i donela sam jedno pravilo za sebe: kad god vidim neko parčence

papira treba da se setim da budem bolja prema čika Džulijanu.

„Nikad ne možeš da znaš kako se šire glasine“, rekao je Džim Donel. Možda će Džim Donel uskoro umreti. Možda u njemu već raste trulež koja će ga ubiti. „Da li si čula išta slično tim glasinama u ovom mestu?“, upitao je Stelu.

„Ostavi je na miru, Džime“, rekla je Stela.

Čika Džulijan je bio star čovek i umirao je, nažalost, umirao sigurnije nego Džim Donel, Stela i bilo ko drugi. Siroti stari čika Džulijan je umirao, a ja sam donela čvrsto pravilo da budem bolja prema njemu. Ručaćemo u prirodi, na travnjaku. Konstans će mu doneti šal i staviti mu ga preko ramena, a ja ću ležati na travi.

„Ne gnjavim ja nikoga, Stelice. Da li gnjavim nekoga? Samo pitam ovu ovde gospođicu Meri Ketrin Blekvud kako to da svi u mestu pričaju da će ona i njena starija sestra da nas uskoro napuste. Da se odsele. Da odu da žive negde drugde.“ Promešao je kafu. Krajičkom oka mogla sam da vidim kako kašičica ide ukруг, ukруг, ukруг, i htela sam da se nasmejem. Bilo je nečeg tako jednostavnog i blesavog u tome što je kašičica išla ukруг dok je Džim Donel govorio. Pitala sam se da li bi prestao da govori kad bih pružila ruku i uhvatila kašičicu. *Vrlo verovatno da bi prestao*, rekla sam mudro sebi, *vrlo verovatno bi mi bacio tu kafu u lice*.

„Da idu nekuda drugde“, rekao je tužno.

„Dosta“, rekla je Stela.

Slušaću pažljivije kad čika Džulijan priča svoju priču. Već donosim štanglice s kikirikijem – to je dobro.

„Sav sam se uznemirio“, rekao je Džim Donel, „kad sam pomislio da će mesto da izgubi jednu od svojih finih

starih porodica. To bi bilo stvarno velika šteta.“ Okrenuo se na drugu stranu na stolici jer je neko drugi ulazio kroz vrata. Gledala sam u svoje šake u krilu i, naravno, ne bih se okrenula da vidim ko dolazi, ali je onda Džim Donel rekao: „Džo“, i ja sam znala da je to Danam, stolar. „Džo, da l' si ikad čuo nešto ovakvo? Ovde, po celom mestu, pričaju da se Blekvudovi sele, a sad gospođica Meri Ketrin Blekvud sedi baš ovde i progovara i kaže da se ne sele.“

Nastala je kratka tišina. Zнала sam da se Danam mrštio, gledajući u Džima Donela, u Stelu i u mene, razmišljajući šta je čuo, razjašnjavajući sebi te reči i zaključujući šta svaka od njih znači. „Je l' tako?“, konačno je rekao.

„Slušajte, vas dvojica“, rekla je Stela, ali je Džim Donel samo nastavio da govori, okrenut leđima prema meni i raširenih nogu tako da nisam mogla da prođem pored njega i da izađem napolje. „Baš sam jutros pričao ljudima da je velika šteta kad odlaze stare porodice. Mada bi se s pravom moglo reći da je dobar broj Blekvudovih već otišao.“ Nasmejao se i lupio šakom po šanku. „Već otišao“, ponovo je rekao. Kašičica u njegovoj kafi je bila nepomična, ali je on i dalje govorio. „Selo izgubi mnogo otmenosti kad odu fini stari meštani. Svako bi pomislio“, polako je rekao, „da ih ljudi neće.“

„Tačno“, rekao je Danam pa se nasmejao.

„Što tako žive tamo na njihovom finom starom privatnom imanju, sa svojim ogradama i privatnom stazom i s otmenim načinom života.“ Uvek je nastavljaо da govori dok se ne umori. Kad bi Džim Donel zamislio da nešto kaže, govorio bi to što češće i na što više načina, možda

zato što je imao veoma malo ideja, pa je svaku morao da iscedi do kraja. Osim toga, svaki put kad bi ponovio to što govori mislio je da je zabavnije. Znala sam da bi mogao da nastavi tako dok ne bude siguran da više niko ne sluša, i donela sam pravilo za sebe: nikad ni o čemu ne razmišljaj više od jednom, pa sam tiho spustila šake u krilo. *Živim na Mesecu*, rekla sam sebi, *imam kućicu potpuno sama na Mesecu*.

„Pa, dobro“, rekao je Džim Donel. A i smrdeo je. „Uvek mogu da kažem ljudima da sam nekad poznavao Blekvudove. *Meni* nikad nisu ništa uradili, koliko mogu da se setim, prema *meni* su uvek bili savršeno učtivi. Nije“, rekao je i nasmejao se, „da su me ikad pozvali da večeram s njima, ništa tako.“

„Sad je stvarno dosta“, rekla je Stela, a glas joj je bio oštar. „Idi kinji nekog drugog, Džime Donele.“

„Da li sam bilo koga kinjio? Misliš da sam *hteo* da me zovu na večeru? Misliš da sam *lud*?“

„A ja“, rekao je Danam, „ja uvek mogu da kažem ljudima da sam im jednom popravio polomljen stepenik i da mi nikad nisu platili.“ To je bilo tačno. Konstans me je poslala napolje da mu kažem da nećemo da platimo stolarsku cenu za sirovu dasku zakucanu ukrivo preko stepenika kad je ono što je trebalo da uradi bilo da ugradi novu i obrađenu dasku. Kad sam izašla i rekla mu da nećemo da mu platimo, on mi se iskezio i pljunuo, pa je uzeo čekić, odvalio dasku i bacio je na zemlju. „Uradi to sama“, rekao mi je, ušao u kamionet i odvezao se. A sad kaže: „Nikad mi nisu platili.“

„To mora da je bila greška, Džo. Ti samo idi pravo tamo i porazgovaraj s gospođicom Konstans Blekvud i ona će se pobrinuti da dobiješ šta ti sleduje. Samo, ako

te pozovu na večeru, Džo, samo pazi da kažeš 'ne, hvala' gospođici Blekvud.“

Danam se nasmejao. „Ne ja“, rekao je. „Popravio sam im stepenik i nikad mi nisu platili.“

„Čudno“, rekao je Džim Donel, „da popravljaju kuću i sve, a sve vreme planiraju da se sele.“

„Meri Ketrin“, rekla je Stela, dolazeći od šanka do mesta gde sam sedela, „ti pođi kući. Samo ustani s te stolice i pođi kući. Ovde neće biti mira dok ne odeš.“

„E, to je tačno“, rekao je Džim Donel. Stela ga je pogledala, a on je pomerio noge i pustio me da prođem. „Samo kaži, gospođice Meri Ketrin, i svi ćemo da dođemo da vam pomognemo da se spakujete. Samo kaži, Meriket.“

„A od mene možeš da poručiš svojoj sestri...“, Danam je počeo da govori, ali ja sam požurila i dok sam izlazila napolje sve što sam mogla da čujem bio je smeh, njih dvojice i Stele.

Volela sam svoju kuću na Mesecu, i u nju sam stavila kamin a ispred nje baštu. (Šta će da cveta i da raste na Mesecu? Moram da pitam Konstans.) I nameravala sam da ručam napolju, u svojoj bašti na Mesecu. Na Mesecu su stvari bile veoma sjajne i neobičnih boja. Moja kućica bi bila plava. Gledala sam svoja mala braon stopala kako se pojavljuju i nestaju ispod mene i pustila torbu za kupovinu da mi se malo ljulja na boku. U Stelinoj kafani sam bila, i sad je trebalo samo da prođem pored većnice, koja bi trebalo da bude prazna izuzev ljudi koji su vadili dozvole za držanje pasa, ljudi koji su brojali novac od saobraćajnih kazni naplaćenih vozačima koji su išli glavnim putem u selo i kroz njega, i ljudi koji su slali obaveštenja za vodu, kanalizaciju i đubre i zabranjivali

drugim ljudima da spaljuju lišće ili da love ribu. Svi oni bi bili zavučeni negde duboko u zgradi većnice i svi zajedno bi bili zaokupljeni poslom. Nisam imala razloga da se njih bojim, osim ukoliko bih lovila ribu van sezone. Zamišljala sam da hvatam grimizne ribe iz reka na Mesecu i videla da su Harisovi sinovi u prednjem dvorištu, da galame i da se svađaju sa šest drugih dečaka. Nisam mogla da ih vidim dok nisam prošla ugao većnice, i još sam mogla da se okrenem nazad i da pođem u drugom smeru, uz glavni put do potoka, pa preko potoka ka nama, duž druge polovine staze ka našoj kući, ali je bilo kasno, i nosila sam i namirnice, a potok je bio opasan da ga prelazim u majčinim braon cipelama, a ja sam zamišljala da živim na Mesecu i tiho sam hodala. Odmah su me приметili, a ja sam zamislila kako se raspadaju i grče od bolova i glasno jauču. Poželela sam da se uvijaju i plaču na zemlji predamnom.

„Meriket“, povikali su, „Meriket, Meriket“, i svi su krenuli da se poređaju uz ogradu.

Pitala sam se da li su ih to učili njihovi roditelji, da li su Džim Donel, Danam i prljavi Haris držali redovne vežbe svojoj deci i podučavali ih s ljubavlju i pažnjom, starajući se da im dobro usklade glasove. Kako bi inače toliko dece tako dobro to naučilo?

Meriket, reče Koni, da l' bi šolju čaja ti?

O, ne, reče Meriket, ti ćeš me otrovati.

Meriket, reče Koni, da l' bi htela da zaspiš?

Da dole na groblju tri metra pod zemljom ležiš?

Pretvarala sam se da ne govorim njihov jezik. Na Mesecu smo govorili nežnim, tečnim jezikom, i pevali

smo pod sjajem zvezda, gledajući dole na mrtvi sasušeni svet. Došla sam gotovo do sredine ograde.

„Meriket, Meriket!“

„Gde je stara Koni – je l' kod kuće, sprema večeru?“

„Da l' bi šolju čaja ti?“

Bilo mi je čudno da budem u sebi, da hodam smireno i čvrsto pored te ograde, da sigurno spuštam noge, ali bez žurbe koju bi mogli da primete, da budem u sebi a da znam da me gledaju. Skrivala sam se veoma duboko u sebi, ali sam mogla da ih čujem i i dalje vidim krajičkom jednog oka. Poželela sam da svi leže mrtvi tu na zemlji.

„Da dole na groblju tri metra pod zemljom ležiš.“

„Meriket!“

Jednom, kad sam tu prolazila, na verandu je izašla majka malih Harisovih, verovatno da vidi zašto su svi toliko vikali. Stajala je tu kratko, gledala i slušala, a ja sam stala i pogledala je, i gledala sam u njene tupave mutne oči, i znala sam da ne smem ništa da joj kažem, i znala sam da ću joj reći. „Zar ne možete da ih naterate da prestanu?“, upitala sam je tog dana, pitajući se da li u toj ženi ima ičega čemu bih mogla nešto da kažem, da li je ona ikad veselo trčala po travi, ili gledala cveće, ili znala za radost ili ljubav. „Zar ne možete da ih naterate da prestanu?“

„Deco“, rekla je, ne menjajući glas, ni pogled, ni izgled tupavog uživanja, „ne vređajte gospođicu.“

„Dobro, mama“, rekao je ozbiljno jedan od dečaka.

„Ne idite blizu ograde. I ne vređajte gospođice.“

I ja sam produžila, dok su oni kreštali i vikali, a žena je stajala na verandi i smejala se.

Meriket, reče Koni, da l' bi šolju čaja ti?

O, ne, reče Meriket, ti ćeš me otrovati.

Pomislila sam da će im jezici izgoreti kao da su gutali vatru. Grla će im goreti kad izlaze te reči, a u stomacima će osećati mučninu vreliju od hiljadu požara.

„Zbogom, Meriket“, vikali su dok sam prolazila pored kraja ograde, „ne žuri nazad.“

„Zbogom, Meriket, kaži Koni da je volimo.“

„Zbogom, Meriket“, ali ja sam već bila kod crne stene, a tu je bila kapija naše staze.